

Concept advies aanpassing Experimentenregeling nieuw stembiljet

(Advies met aparte aanbiedingsbrief)

Van: Kiesraad

Aan: Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Datum: x juli 2025

De Kiesraad ontving uw uitnodiging d.d. 25 juni 2025 voor een advies over het ontwerp voor een ‘Regeling van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties houdende een tweede wijziging van de Tijdelijke experimentenregeling nieuwe stembiljetten ter verduidelijking van enkele verkiezingsbescheiden en voorlichtingsmaterialen’. De Kiesraad maakt graag gebruik van deze gelegenheid tot advies.

De Kiesraad is blij dat het experiment met een kleiner stembiljet ook bij de Tweede Kamerverkiezing op 29 oktober 2025 wordt uitgevoerd. De raad betreurt het dat de voorgenomen uitbreiding van het aantal deelnemende gemeenten niet haalbaar is bij deze verkiezing, maar heeft daar begrip voor omdat het een vervroegde verkiezing betreft. De raad gaat er vanuit dat de uitbreiding wel kan worden gerealiseerd bij de gemeenteraadsverkiezingen op 18 maart 2026.

De Kiesraad heeft in zijn evaluatieadvies na het eerste experiment met het nieuwe stembiljet tijdens de Europees Parlementsverkiezing 2024¹ al geadviseerd om extra te investeren in de vormgeving en begrijpelijkheid van het stembiljet, naast extra voorlichting. De raad heeft dan ook met belangstelling kennis genomen van uw voorstel om enkele verbeteringen aan te brengen in het stembiljet en het overzicht van kandidaten. De voorgestelde wijzigingen sluiten aan bij de suggesties van de Kiesraad. Hieronder doet de raad niettemin enkele suggesties voor verdere verduidelijking.

Blanco lijst

Een belangrijke voorgestelde wijziging is dat bij een lijst zonder aanduiding van een politieke groepering, ofwel een blanco lijst, op het stembiljet (Model 3) en het overzicht met de lijsten met kandidaten (Model 5-1) op de plaats voor de aanduiding van een politieke groepering een toelichting komt te staan, namelijk: *“Blanco lijst met lijstnummer [lijstnummer]”*. De Kiesraad is met u eens dat een toelichting gewenst is, omdat dit voor kiezers anders tot onduidelijkheid kan leiden. De raad vraagt zich echter af of de nu voorgestelde toelichting voldoende duidelijk is. Het begrip ‘blanco lijst’ kan tot verwarring leiden, doordat kiezers kunnen denken dat dit een lijst is zonder kandidaten. Bovendien wordt kiezers ook gewezen op de mogelijkheid om een ‘blanco stem’ uit te brengen. Wellicht kunnen kiezers een blanco stem en een stem op een blanco lijst met elkaar verwarren. De raad adviseert daarom om te kiezen voor de volgende toelichting: *“Lijst zonder partijnaam”*. De raad pleit er bovendien voor om deze toelichting in een kleiner lettertype te plaatsen en bij voorkeur cursief, zodat extra duidelijk is dat het geen aanduiding is maar een toelichting. Het concrete lijstnummer staat al voldoende duidelijk in het betreffende vak.

¹ Kiesraad, [Evaluatie Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten](#), 2 augustus 2024

Volledigheidshalve gaat de raad er nog op in dat eerder sprake is geweest van de mogelijkheid om een blanco lijst te omschrijven als *“Lijst met als eerste kandidaat [naam]”*. De Kiesraad vindt deze optie niet geschikt om te gebruiken op het stembiljet, omdat zo’n naam gemakkelijk tot verwarring kan leiden bij kiezers, als die naam gelijk is aan of lijkt op een bekende naam op een andere lijst. Daarbij komt dat het mogelijk is dat bij een lijst met een officieel geregistreerde aanduiding de aanduiding bestaat uit de naam van de lijsttrekker. Dit komt met name op lokaal niveau voor, maar ook op landelijk niveau, bijvoorbeeld: Lijst Pim Fortuyn.²

Overige wijzigingen

De Kiesraad ondersteunt het voorstel voor vereenvoudiging van de tekst op het stembiljet *“Kijk voor namen in Overzicht van kandidaten. Kies geen hoger kandidaatnummer dan het aantal kandidaten van die partij”*. De nu voorgestelde tekst *“Kijk in de lijst met kandidaten voor de namen”* is veel korter en actiever. Nadeel ervan is wel dat er geen relatie wordt gelegd tussen namen en nummers, terwijl het probleem zit in de keuze van een niet bestaand nummer. De Kiesraad geeft daarom in overweging om te kiezen voor de volgende tekst: *‘Kijk in de lijst met kandidaten welk nummer hoort bij uw kandidaat.’*

Wij hopen dat dit leidt tot een beter begrip en daardoor minder ongeldige stemmen door het kiezen van een te hoog kandidaatnummer. Een te hoog kandidaatnummer was immers met 43% bij het vorige experiment de meest voorkomende oorzaak van de ongeldigheid van stemmen. Het verdient dan ook aanbeveling om in de evaluatie extra aandacht te schenken aan het effect hiervan. De Kiesraad vindt dit een belangrijk aspect bij de afweging of niet alsnog moet worden gekozen voor de toerekening van een stem met een te hoog nummer aan de lijsttrekker.

De raad wijst er op dat in Model 5-1 met de lijsten met kandidaten de naam en datum van de verkiezing ontbreekt. Ook ontbreekt het icoontje met het aantal kandidaten op elke lijst. De raad adviseert deze informatie alsnog toe te voegen.

De Kiesraad hoopt dat de voortzetting van dit experiment zal leiden tot afname van het aantal ongeldige stemmen en de landelijke invoering van een nieuw en kleiner stembiljet dichterbij zal brengen, om daardoor de uitvoerbaarheid van verkiezingen te verbeteren.

² De wijze van aanduiden van een blanco lijst blijft wel een aandachtspunt bij de beoogde digitalisering van de kandidaatstellingsprocedure. In die fase zijn er immers nog geen nummers toegekend aan de lijsten.